

EDİTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. Özgül BALCI

Okt. Fatih ÇOLAK

Dr. Feyza Nur EKİZER

HER YÖNÜYLE

YABANCI DİL ÜZERİNE

ARAŞTIRMALAR

CIZGI | e-Kitap
KITABEVİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
ÇEVİRİ ve DİL ÖĞRETİMİ	9
<i>Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ÇAKIR</i>	
SÖYLEM ANALİZİ ve YABANCI DİL ÖĞRETİMİNE KATKILARI	19
<i>Yrd. Doç. Dr. Abdülhamit ÇAKIR</i>	
FACEBOOK'UN EĞİTİM ve YABANCI DİL ÖĞRENİMİ AMAÇLI KULLANIMI	31
<i>Uzm. Abdullah SAYKILI - Doç. Dr. Evrim GENÇ KUMTEPE</i>	
TÜRKİYE'DE 2010-2011 YILLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN EĞİTİMİ PROGRAMI	55
<i>Dr. Feyza Nur EKİZER - Yrd. Doç. Dr. Selma DURAK ÜĞÜTEN</i>	
ÖĞRENME STİLLERİ VE İKİNCİ/YABANCI DİL EĞİTİMİNDEKİ YERİ	91
<i>Yrd. Doç. Dr. Özgül BALCI</i>	
YABANCI DİL ÖĞRENİMİNDE KAYGI.....	111
<i>Yrd. Doç. Dr. Mehmet KILIÇ</i>	
SÖZCÜK BİLİM (LEXICOLOGY)	119
<i>Yrd. Doç. Dr. Fahritdin ŞANAL</i>	
TÜRK ÖĞRENCİLERİN YABANCI DİL ÖĞRENİMİNDE KARŞILAŞTIĞI GÜÇLÜKLER	123
<i>Öğr. Gör. Orhun BÜYÜKKARCI</i>	
DİL EĞİTİMİ VE MOTİVASYON	137
<i>Yrd. Doç. Dr. Fadime YALÇIN ARSLAN - Muhammed Salih TAŞDEMİR</i>	
YABANCI DİL DERSİNDE ŞİİR ÖĞRETİMİNİN DÖRT DİL BECERİSİ AÇISINDAN ÖNEMİ	151
<i>Arş. Gör. Seval ERDOĞAN</i>	
OSMANLI'NIN SON DÖNEMİ ALMAN YAKINLAŞMASI ÇERÇEVESİNDE OSMANLIDAKİ YABANCI DİL EĞİTİMİ ÖZELİNDE ALMANCA.....	155
<i>Okt. Fatih ÇOLAK</i>	

1. ÇEVİRİ ve DİL ÖĞRETİMİ

1 Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ÇAKIR

Çevirinin önemini kavrayabilmek için öncelikle çeviri etkinliği nedir, ne değildir, çevirinin mahiyeti nedir ve nasıl yapılmalıdır gibi sorulara yanıt vermemiz gerekir. Bunu da çevirinin değişik tanımlarını inceleyerek yapmaya başlayabiliriz. Akşit Göktürk (1986) çeviriyi “dillerin dili” diye tanımlayarak çevirinin evrensel bir iletişim aracı olduğuna vurgu yapıyor. Douglas Robinson (1997: 162) çeviriyi hem dilin içinde hem de dil üzerinde yapılan bir işlem olarak tanımlıyor. Bu işlemin iyi yapılabilmesi hem kaynak dili hem de amaç dili çok iyi bilmeyi gerektiriyor, birçok başka etmen yanında.

Bir başka tanımda şöyle; çeviri bir kaynak metni birçok yönden inceleyip çözümleyerek anlayıp ve yorumladıktan sonra uygun sözcükler, dilbilgisi kalıpları ve üslup kullanarak amaç dilde yeniden güzel bir şekilde ifade etmeyi gerektiren çok boyutlu karmaşık bir etkinliktir. Bu tanıma da incelediğimizde çevirinin ne yaman zor bir etkinlik olduğunu ayrıntılarıyla görürüz. Mildred L. Larson (1984: 3) “Çeviri etkinliği kaynak dilde yazılmış bir metnin anlamını amaç dile aktarmaktır. Aktarımda önemli olan şey anlamdır” der. Çeviri tam da dilin merkezinde bir etkinlik olduğundan, çevirmenin başarısı onun kaynak metnin özünü kavrayıp amaç dilde ifade edebilmesinin yanında çevirinin gerektirdiği ilgili dillere ve kültürlerle hâkimiyetine bağlıdır.

Sade vatandaş, dil sadece sözcüklerden oluşur, bu nedenle de çeviri A dilindeki bir sözcüğün yerine B dilindeki bir sözcüğü koymaktır diye düşünebilir. Sözcüklere takılıp kalmak ağaca bakarken ormanı göremememiz tehlikesini doğurabilir. Bu belirsizliğin giderilmesi için en uygun yol sorunu sözcük düzeyinde değil, metin düzeyinde ele almaktır. Kuşkusuz diller bir gerçeği algılayıp, yorumlama bakımından farklılıklar gösterirler. Hiçbir iki dilde sözcük düzeyinde tam bir eşitlik ya da karşılık yoktur. Ama bu demek değildir ki bir dilde ifade edilebilen herhangi bir şey başka dilde ifade edilemez. Aksine bir dilde ifade edilebilen herhangi bir şey başka dilde de ifade edilebilir, verilmek istenen mesajın esas ögesi biçim (form) olmamak koşuluyla. Catford (1978: 20) çeviriyi “kaynak dilde yazılmış bir metnin yerine onun karşılığı olan metni amaç dilde koymaktır” diye tanımlıyor. Bu tanım da bize çevirinin metin düzeyinde yapılmasının gerektiğini gösteriyor.

Diller aracılığıyla kültürler arası iletişimin gerçekleşmesi çevirinin mümkün olabildiğinin açık kanıtıdır. Zaten tüm doğal diller mensubu olduğumuz kültürel toplumların tüm deneyimlerini ifade edebilme kapasitesine sahiptir. Dilin en büyük özelliği yaratıcılıktır. Yani önceden söylenmemiş ya da duyulmamış şeyleri söyleyebilme ve yine de başkaları tarafından anlaşılabilme kapasitesi. Kültürel olarak birbirinden uzak dillerin kullanıcıları arasında yeterli

ortak deneyimin varlığı çevrilebilirliğin kolayca savunulabilir bir olgu olduğunu gösterir (Hatim ve Mason, 1990: 104). Bazı evrenselcilere göre insan ve dil o kadar yakından ilişkilidirler ki bu nedenle birçok ortak özelliklere sahiptirler.

Çevirinin imkânsızlığını savunan dilbilimciler de olmuştur. Örneğin Whorf dilin düşüncelerin kalıbı olduğunu bu nedenle de düşünme tarzımızın ve fikirlerimizin konuştuğumuz dil tarafından belirlendiğini ifade etmektedir (Hatim ve Mason, 1990: 29). Bu görüşe göre konuştuğumuz dilin kölesi olduğumuz ve bir başka dilde kafamızda bir fikir oluşturamayacağımız sonucuna varmak mantıklı görünmektedir. Davranışçılar da benzer görüşü savunmuşlardır. Mademki her dil kendine özgü özellikleri olan eşsiz bir şeydir, o halde kendi dilimizde ifade ettiklerimizi başka bir dilde ifade etmek imkânsızdır. Neredeyse in topluluklarının birbiriyle iletişime geçtikleri yüzyıllar öncesinde başlayan çevirinin bizzat uygulanması bu görüşü geçersiz kılmaktadır.

Daha önce de vurgulamaya çalıştığımız gibi çeviri kaynak dilde yazılmış bir metni anlamayı ve onu amaç dilde yeniden ifade etmeyi gerektiren çift yönlü bir uygulamadır. Anlama çeşitli düzeylerdeki anlamı algılamak için derin bir kaynak dil bilgisini, ayrıca da konuya ilişkin aşinalık gerektirir. Yeniden ifade etmek ise, kaynak dildekini yansıtan bir üslup yanında kaynak dilde yazılmış olan metnin içeriğini, doğru ve mümkün olduğunca aslına sadık bir şekilde aktarma yeteneğini gerektirir (March, 1987: 22).

Çeviri ile ilgili bu kısa bilgiyi sunduktan sonra çeviri etkinliğinin nasıl gerçekleştiğini yani çevirinin aşamalarını inceleyelim. İlk aşama çevrilecek metnin ayrıntılı olarak incelenip her yönüyle çözümlenmesidir. İyi bir çevirmen çevrilecek metni anlayıp yorumlamak ve tekrar akıcı bir şekilde ifade etmek için onu nasıl çözümleneceğini ve eleştireceğini çok iyi bilmek zorundadır. Metin çözümlenmesi iyi bir çevirinin ön koşulu yani olmazsa olmazıdır. Metinler biçimlerine, içeriklerine ve işlevlerine göre çeşitli sınıflara ayrılabilirler. Biçimlerine göre 1) nesir, 2) nazım ya da 1) edebi, 2) edebi olmayan metinler diye ayrılabilir. Bir başka sınıflama işlevlerine göre yapılabilir. 1) Açıklayıcı metinler, 2) Bilgilendirici metinler, 3) İşlevsel metinler. Konularına göre de metinleri 1) Edebi, 2) Teknik ve bilimsel, 3) Güncel konulu metinler (gazete, mecmua vs.) diye sınıflandırabiliriz. Unutmamalıyız ki metinler genellikle melez olur ama yukarıda belirtilen işlevlerden biri daha baskın olabilir. Önemli olan nokta ortak beklentiyi bulmak ve vurgulanan işlevi yansıtmaktır.

Her ne kadar her çevirmen kendi metnin çözümleme tekniğini geliştirse de izlenecek aşamalar aşağı yukarı aynıdır. Nida ve Taber (1982: 5) bir cümledeki sözcükleri arası ilişkileri ve de karmaşık bir metindeki cümleler arası ilişkileri çözümlemek için aşağıdaki süreci önermektedir: Bu süreçte boş temel aşama vardır.

1. Her sözcüğün temel yapısal ögesini belirlemek, yani sözcük bir eşyayı, bir olayı, soyut bir şey mi ya da ilişkiyi mi sembolize ediyor?
2. Temel cümleleri oluşturmak için gerekli olan belirsiz yapısal ögeleri belirgin hale getirmek.
3. Cümlelerin görünür (yüzeysel) yapısını oluşturmak için bileşen cümleleri incelemek.
4. Birbirleriyle bağlantılı cümlecikleri gruplaştırmak.
5. İçeriği amaç dile aktarmak için en uygun üslubu kullanmak.

Çok karmaşık metinleri çevirirken çevirmen çeviri öncesi bir süreç olan metni sadeleştirme yoluna gidebilir. Bu süreçte cümle hatta sözcük çözümlenmeleri yapılır. Metin çözümleme süreci doğa olarak metni okumakla başlar. İlk okuma "genel okuma" biçiminde olur. İkinci okuma ise sorunları belirlemek için daha dikkatlice yapılan ayrıntılı okumadır. Metin

çözümleme süreci çevirmenin metnin yapısı, türü, işlevi ve amacı hakkında bilgi edinmesini sağlar. Metin kim için yazılmış, metinde ne tür bir dil kullanılmış, ne amaçla yazılmış, bütün bu soruların yanıtları çevirmenin nasıl bir yöntem kullanması gerektiği konusunda belirleyici olur. Çevirmen metin çözümlemesini sözcüklerle başlayıp, paragraflarla ve tüm metinle yapar. Yani cümleyi oluşturan sözcüklerin ilişkisi, paragrafı oluşturan cümlelerin ilişkisi, nihayet tüm metni oluşturan paragrafların ilişkisini incelemek en sağlıklı çözümlemedir. Yani önceden vurguladığımız gibi çözümleme sözcük düzeyinde hatta cümle düzeyinde değil metin düzeyinde olmalıdır. Böyle ayrıntılı bir şekilde yapılan çözümleme çevirmenin başarılı bir çeviri yapması için gerekli olan bilgiyi ona sunar. Yani metin çözümlemesi çevirmende metindeki belirli öğelerin işlevleri ve metin yapısına ilişkin duyarlılık ve bilinç uyandırır. Bu başarılabilirse savaşın yarısı kazanılmış demektir. Yani çevirinin ikinci aşaması olun “metnin okunup anlaşılması”na geçilir.

Çevirmen kelimelerin sözcük anlamı dışındaki tüm anlamsal ilişkileri ve anlamları göz önüne almak durumundadır. Ancak böyle metnin anlamını her düzeyde kavrayabilir. Cümle içindeki öğelerin ilişkileri bazı anlamları oluşturur. Başka bir deyişle bazı anlamlar metni oluşturan öğelerin birbiriyle olan ilişkisinden ortaya çıkar. Anlamsal çözümleme sözcüklerin bireysel anlam dışında onların diğer sözcüklerle ilişkisinden doğan ya da değişik biçimlerde kullanımından doğan anlamları anlamamamızı sağlar.

Birçok anlam bilimci değişik anlam sınıflandırması yapmışlardır. Leech'in (1974: 9-23) sınıflandırması ayrıntılı olduğu için, burada ondan söz edeceğiz. Leech'e göre yedi çeşit anlam vardır:

1. Sözcüğün ya da cümlenin tek başına taşıdığı anlam
2. Çağrışımsal anlam
3. Sosyal ve kültürel anlam
4. Bağlamsal anlam
5. Yansıtılan anlam
6. Sözcüklerin birliktelik anlamı
7. Vurgulanan anlam

Şimdi bu anlamları ek tek ele alıp inceleyelim.

- 1) Örneğin; 'tilki' sözcüğünün en yaygın anlamı onun kurnaz bir hayvan olmasıdır. Kuşkusuz "tilki" sözcüğünün çağrıştırdığı başka anlamlar da vardır. Biz burada "tilki" sözcüğünün sözlük anlamından söz ediyoruz.
- 2) Öte yandan bir sözcük sözlük dışında konuşmacının ya da yazarın toplumsal bir bağlam içerisinde niyetinden kaynaklanan iletişimsel bir anlam da ifade eder. Örneğin, Türkçe'de "adam" sözcüğü "insan + erkek + yetişkin" biri olarak tanımlanabilir. Bununla beraber, sözü edilen özelliklerin yanında ölçülemeyen "dürüstlük, cesaret, güvenilirlik, yiğitlik" gibi bazı özellikleri de ifade eder. Sözcüklerin çağrışımsal anlamları toplumdan topluma, hatta aynı toplumdaki kişiden kişiye değişebilir. Bir sözcüğün sözlük anlamının aksine çağrışımsal anlamı açık uçludur ve önceden belirlenemez.
- 3) Toplumsal ve kültürel anlam resmi dilden argoya kadar tüm değişik düzeydeki dil biçimlerinin taşıdığı anlamdır. Bir konuşmacının toplumdaki konumunu, coğrafik ya da toplumsal kökenini, onun kullandığı dilin özelliklerinden anlayabiliriz. Bu özellikler bizim "toplumsal ve kültürel anlam" dediğimiz anlam türünü oluşturur. Bazı sözcükler farklı toplumlarda farklı kültürel ya da duygusal anlamlar ifade edebilir. Örneğin "haçlı ruhu" Hıristiyanlar ve Müslümanlar için farklı kültürel ve dini değerlerden dolayı farklı anlamlar ifade eder.

- 4) Bir sözcük ya da cümlenin içinde kullanıldığı durum ve konum “bağlamsal anlamı” oluşturur. Aynı sözcük ya da sözcükler farklı ortamlarda, farklı anlama gelir. Doğal olarak konuşmacının ses tonu ve söyleyiş biçimi de anlamı etkiler. Örneğin “çok akıllısın” hiç de akıllı değilsin anlamına gelebilir, söyleyiş biçimine ve ortama göre. Aynı şekilde alaycı bir ifade ile söylenirse “film de harikaydı doğrusu” çok kötüydü anlamına gelebilir.
- 5) Yansıtılan anlam, eğer bir sözcüğün anlamlarından biri diğer anlamlarına egemen olursa, ortaya çıkar. Örneğin “yaratıcı” dini çevrelerde “Allah”, fakat sanat çevresinde “üretici”, orijinal bir şeyi yapma anlamına gelir. Bu anlam türünü birçok bilimcede görürüz. Burada hakim olan anlam, anlam belirsizliğine neden olur. Örneğin; “Neyin boynu var ama kafası yok?” yanıt “şişe”. Neyin dişleri var ama çiğneyemez?” yanıt “tarak”.
- 6) Birlikte kullanılan sözcüklerin oluşturduğu anlam türü de bazı sözcüklerin arkadaşlığından, birlikteliğinden ve beraber kullanılmasından ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “kör” sözcüğünün en yaygın anlamı “görmeyen”dir. “Kör adam” görmeyen birini ifade eder, ama aşağıdaki örneklerdeki “kör” sözcüğünün anlamı birlikte olduğu sözcüklere göre değişir. “Kör talih”, “kör kuyu”, “körkütük sarhoş”, “kör kurşun”, “kör bıçak” sözcüklerini inceleyerek “kör” sözcüğünün değişik anlamlara geldiğini görürüz. Bir başka örnek “kara” sözcüğü tek başına “kara” siyah demektir. Ama başka sözcüklerle birlikte kullanılınca değişik anlamlara gelebilir. Örneğin “kara gün”, “kara yazı”, “kara elmas”, “kara çalma” ve “kara kedi”.
- 7) Vurgulanan anlam sözcüklerin dizimi, değişik dilbilgisel yapılar ya da cümledeki bazı sözcüklerin vurgulanmasıyla ifade edilir. Örneğin etken yapı bir cümle ile edilgen yapı bir cümlenin anlamları aynı değildir. Örneğin, “okul müdürü birincilik ödülünü verdi” cümlesi, “Birincilik ödülü okul müdürü tarafından verildi” ile aynı değildir. Birinci cümle okul müdürünün ne verdiğini yanıtlarken, ikinci cümle birincilik ödülünün kim tarafından verildiğini yanıtlar. Aynı şekilde “Kitapları içeri koydu.” cümlesi, “Kitapları kapıdan atıverdi” cümlesiyle aynı şeyi ifade etmez. Birinci cümle eylemin, ikinci cümleden daha dikkatlice ve özenle yapıldığını ifade etmektedir. Eş anlamlı gibi görünen bu cümleler sözcüklerin kullanım biçimleri ve üslup nedeniyle farklı anlamlar ifade edebilmektedir.

Kaynak Metnin Amaç Dile Aktarılması

Çevirmenin metni çözümleyip anlama aşamasından sonra kaynak metnin amaç dile aktarılması aşamasına geçilir. Çevirmenin bir metni layıkıyla anlayıp anlama, amaç dilde aktarabilmesi için birçok etmenin yanında çevirmenin sözünü edeceğimiz üç anlam düzeyinin bilincinde olması gerekir. Birincisi cümlenin bağlam dışında tek başına sahip olduğu anlam. İkincisi cümlenin bağlam içerisinde kullanımından doğan bağlamsal anlam. Üçüncü olarak da yazarın okuyucu üzerinde ya da konuşmacının dinleyici üzerinde yaratmak istediği özel anlam. Bu anlamın doğru anlaşılması yazarın amacının doğru algılanması için zorunludur. Bu aşamada en uygun yöntemin belirlenmesi çevirmenin başarısını etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Metnin türü, çevirmenin kaynak metin ve okuyucusu ile olan ilişkisi kullanacağı yöntemin mahiyetini belirler.

Başka bir deyişle çeviri yöntemleri çevirmenin kaynak metne bağlılığı ya da metnin biçimini ve üslubunu değiştirme özgürlüğünün derecesine göre adlandırılırlar. Sözcük sözcük ya da kaynak metne çok sadık bir çeviri, çevirmenin metnin biçimini değiştirme özgürlüğü gösterir. Çevirmen kaynak metnin yazarına ya da kendi okuyucusuna omuzlarına yaslanma

özgürlüğüne sahipmiş gibi görünür. Bununla beraber belirli bir okuyucu kitlesi ve belirli bir metin için uygun yöntemi seçmesi için incelemek zorunda olduğu öğeleri göz önüne aldığı-mızda çevirmenin özgürlüğünün o kadar da geniş olmadığı sonucuna varırız. Örneğin, kül-türe dayalı bilgilendirici metinler için yazarın omuzlarına yaslanmak zorundayken, duygusal açıklayıcı metinler için dikkatini okuyucunun üzerine yoğunlaştırmak zorundadır. Bir başka deyişle kültüre dayalı metin çevirilerinde metne sadık kalırken, duygusal metinlerde daha serbest davranabilir.

Çevrilecek metin için uygun yöntemi seçmek önemlidir. Ancak bu tek başına çevirinin kalitesinin ölçütü değildir. Hangi metod uygulanırsa uygulansın, ölçüt çevirinin doğruluğu ve çevirmenin kaynak metnin özünü yeniden amaç dilde ifade edebilme yeteneğidir. Yeniden ifade etme sürecinin amacı kaynak metin yazarının kendi okuyucusu üzerinde yarattığı etkiyi çevirmenin kendi okuyucusu üzerinde yaratabilmesini sağlamaktır. Her ne kadar bu eşit etki ilkesinin uygulanması çok zor olsa da çevirmenin amaçları arasında yer alır.

Çeviri Yöntemleri

Bilindiği gibi sadık çeviri mi yoksa serbest çevirimi sorusu yüzyıllardır tartışıla gelmiştir. Kuşku yok ki çevirmen en iyi yöntemi ancak metni iyice çözümledikten ve özümseedikten sonra seçebilir. Bu nedenle çevirmen kendi amacını, metnin maksadını ve de okuyucu kitlesini göz önüne almak zorundadır. Bu etmenlerin her biri hesaba katılmalı ve çevirmen bu etkenlerden hangisine öncelik vereceğini belirleyip ona göre yöntemi belirlemelidir. Yazarın önceliğine göre aynı metin için değişik yöntemler uygulanabilir. Biçimden çok metnin içeriği ve ruhunu yansıtmak isteyen çevirmenler sadık çeviri yöntemini tercih ederken, diğerleri serbest çeviri yöntemini tercih edebilirler.

Modern dilbilimin yükselişiyle birlikte öncelik okuyucuya verilmeye başlandı. Nida ve Taber'in (1982) dinamit eşitlik dediği, Newmark'ın eşit karşılık diye adlandırdığı olgu biçimsel öğeleri üzerinde ağırlık kazandı. Ama bu demek değil ki sadık çeviri mi ya da serbest çevirimi sorunu son buldu. Birçok çeviri türü sınıflandırmasından söz edebilir. Bunlar biri az önce söz ettiğimiz sadık çeviri ya da serbest çeviri. Birinci çeviri yönteminin savunucuları biçim ve içerik birbirinden ayıramaz derken, serbest çeviri yöntemini savunanlar aynı mesajın tümüyle değişik biçimlerde ifade edilebileceğini dile getirmektedirler. Bu iki farklı yöntemin destekçileri özel bir yaklaşım gerektiren kaynak dilin dilbilimsel öğeleri tarafından yansıtılan özellikleri inkâr etmezler. Bununla beraber, uygulamada zıt yöntemler kullanırlar. Sadık çeviri mi yoksa serbest çeviri mi tartışmasıyla bağlantılı olarak "edebi ya da edebi olmayan" metin çevirileri sık sık gündeme gelir. Ancak bu iki sınıflandırma arasında çok önemli bir ayrım vardır. Birincisi çeviri stratejisini gösterirken, ikincisi ne çevrildiğini belirtmektedir. Başka bir sınıflandırmada metnin işlevine dayanmaktadır. Bu sınıflamaya göre metinler bilgilendirici, açıklayıcı ya da işlevsel olurlar. Doğal olarak bu metinlerin işlevi farklı olduğu için çevirileri de farklı olur.

Başka bir sınıflamada House (1981) tarafından yapılmış olan "çeviri kokan çeviri" ve "çeviri olduğu anlaşılmayan çeviri". Birincisinde okuyucu okuduğu metnin çeviri olduğunu bilirken, ikincisinde okuyucu metin çok doğal görüldüğü için onun çeviri olduğunu anlamaz. Başka bir sınıflandırmada "okuyucuya uyarlı" ya da "metne uyarlı" çeviridir. Birincisi okuyucunun beklentilerini tatmin etmeyi amaçlarken, ikincisi okuyucunun beğenisini çeviriye uydurmayı amaçlamaktadır. Bu sınıflamadaki iki kutup kaynak metin özerkliği ve okuyucu gereksinimleridir. Bu çelişen görüşleri pek çok sınıflamada görürüz. Birçok dilbilimci ve çeviri bilimcinin farklı isimlerle ifade ettikleri birçok çeviri yöntemi var. Bütün bu yöntemlerin çıkış

noktası çevrilecek metin ve metin yazarına mı öncelik verilecek ya da çevirinin okuyucusuna veya çevirmenin amacına mı öncelik verileceğidir. Yani çevirmen ne kadar metin yazarının omuzlarına yaslanacak, ne kadar kendi okuyucusunun omuzlarına yaslanacak. İşte çevirmenin metne ve yazara bağlılık derecesi ya da onun metni değişik biçimde ifade etme özgürlüğünün sınırları çeviri yöntemini belirler. Kısaca bir tabloyla şöyle ifade edebiliriz:

Kaynak Metin

Sözcük Sözcük Çeviri	Metne Bağlı Çeviri	Anlam Çevirisi	İletişimsel Çeviri	Deyimsel Çeviri	Uyarlama
-------------------------	-----------------------	-------------------	-----------------------	--------------------	----------

Sözcük sözcük çeviri çok ender durumlarda mümkün olabilir. Genellikle eş değerlilik sözcük düzeyinde mümkün olmamaktadır ama bu mümkün oluyorsa, yani anlamı tam olarak etkili bir biçimde artırabiliyorsa en iyi yöntemdir. Metne bağlı çeviri yöntemi sözcük sözcük çevirinin biraz daha gelişmiş biçimidir. Her ne kadar metne bağlı kalınıyorsa da anlamı tam olarak aktarma kaygısı vardır. Pek edebi sanatları içermeyen, sadece bilgi aktaran teknik metinlerin çevirisinde bu yöntem başarıyla kullanılabilir. Bu iki çeviri türünde de çevirmenin kaygısı metne bağlı kalmaktır. Anlam çevirisinde ise çevirmen metnin anlamını tam olarak anlatabilmek uğraşısı verir. İlk iki yöntemle göre çevirmen metnin biçimini değiştirmekte daha özgürdür ama her üç yöntem de metne dayalı işlem yapılır. Diğer çeviri yöntemlerinde çevirmen metnin biçimini ve üslubunu değiştirmekte daha özgürdür. Bu nedenle bu üç çeviri türü; iletişimsel çeviri, deyimisel çeviri ve uyarlama, serbest çeviri türleri olarak adlandırılırlar.

İletişimsel çeviri yönteminde vurgu okuyucu üzerindedir. Çevirmen metin yazarının okuyucu üzerinde yarattığı etkiyi kendi okuyucusu üzerinde yaratmayı amaçlar. Bu amaçla da akıcı, daha etkileyici bir dil kullanır. Bunu yaparken de kaynak metnin anlamını tam olarak aktarmayı da ihmal etmez. Deyimsel çeviri, adından da anlaşılacağı gibi daha da etkili bir dil kullanmak için edebi sanatlardan ve deyimlerden yararlanır. Uyarlama ise çevirmenin en özgür davrandığı serbest çeviri türüdür. Çevirmen akıcı ve etkileyici bir dil kullanımının yanında tam karşılığı olmayan kültürel değerlerin aktarımı için de uyarlama yapmak zorundadır. Çevirinin anlaşılabilirliği için bazı kültüre dayalı metinlerin çevirisinde bu zorunludur.

Daha önce de belirttiğimiz gibi çevirmenin kaynak metin ve okuyucusu ile olan ilişkisi çeviri yöntemini belirler. Başka bir deyişle, yöntemler çevirmenin kaynak metne bağlılık derecesine göre ya da metnin üslup ve biçimini değiştirme özgürlüğünün derecesine göre adlandırılırlar.

Metin çözümlemesinden sonra, çevirmen yukarıda belirttiğimiz çeviri yöntemlerinden birini kullanır. Genellikle metinler melez olduğu için aynı metnin içerisinde birden çok yöntem kullanılabilir.

Çeviri konusunda herkesin fikir birliğine vardığı konu metnin anlamının aktarılmasının ön koşul olduğudur. Çevirmenin metnin anlamını aktarırken değişiklik yapma lüksü yoktur. Çevirmenin kullanacağı sözcükleri, cümlelerin yapıları ve üslup seçimi konusunda daha fazla özgürlüğü vardır. Yani mesaj ya da içeriği aktarmak için kullanılan dil değişebilir ama mesaj ya da içerik aynı kalır. Bu gerçeğin ışığında iki çeviri yönteminin öne çıktığını söyleyebiliriz.

1) Anlamsal Çeviri Yöntemi 2) İletişimsel Çeviri Yöntemi

Anlamsal Çeviri Yöntemi

Bu çeviri yönteminin amacı adından da anlaşılacağı gibi anlamsal eşitliği sağlamaktır. Kaynak dilde verilen mesajı uygun dilbilgisi yapıları ve sözcükler kullanarak amaç dile tam olarak aktarmaktır amaç. Bu nedenle bu yöntem yazar merkezlidir ve mesajın etkisinden ziya-

de mesajın içeriğine önem verir. Hiçbir anlamsal nüansı kaçırmak istemediği için, daha ayrıntılı, daha karmaşık olma eğilimindedir. Bunun sonucu olarak da çeviri bazen durgun olabilir. Bu yöntemin pek çok destekleyicisi biçim ve içeriğin eşit derecede önemli olduğu kanısındadır. Örneğin, Newmark (1982: 47) “Sözcükler içerikten daha önemli olduğundan dolayı değil, biçim ve içerik bir olduğu için kutsaldır” der.

Bütün önemli söylemler, hukuk belgeleri, kontratlar, bilimsel ve teknik makaleler ve bilgilendirici metinler kaynak metnin tadını ve özünü aktarabilmek için anlamsal çeviri yöntemiyle çevrilmelidir. Bu tür metinlerde, çevirmenin okur üzerindeki etkisi bilgiyi aktarmak kadar önemli değildir. Biçimleri içeriğinden daha önemli olan metinler anlamsal çeviri yöntemiyle çevrilemez. Örneğin, birçok edebi sanat, teşbih, benzetme ve çağrışım içeren bazı edebi yapıtlar, şiirler, siyasi sloganlar ve cıngıllar bu yöntemle çevrilemez. Yine de anlamsal çeviri mesajı aktarmakta daha nesnelidir. Çünkü üslupsal düzenlemelerden ziyade gerçeğe öncelik verir. Bu nedenledir ki anlamsal çeviri önceliğin fikir olduğunu metinlerin çevirisinde daha başarılı bir şekilde uygulanır.

İletişimsel Çeviri Yöntemi

Bu yöntem adından anlaşılacağı gibi iletişimsel eşitliği amaçlamaktadır. Bu yöntemin uygulamasında “eşit etki ilkesi” çok önemlidir. Bu yöntem okur üzerine odaklandığı için çevirmenin kaynak metin gibi akıcı okunması yani çeviri kokmamasını sağlar. Çevirmen müşterisinin taleplerini gözetmek zorundadır. Başka bir deyişle çevirmen okuyucunun taleplerine göre bilgi vermek için, öğüt vermek için ya da okuyucunun talebi her neyse onu karşılamak için çeviri yapar. Bu nedenle de eşit etki ilkesini uygulayabilmek için kaynak metni geliştirir ya da yeniden düzenler. Yani iletişimsel yöntem temelde işlevseldir. Amaç verilmek istenen mesajı etkili ve zarif bir biçimde ifade etmektir.

Birkaç dilbilimcinin iletişimin çeviride yeri yoktur diye düşünmesine rağmen, pek çoğu çevirinin bir iletişim aracı olduğu konusunda hemfikirdir. Bununla beraber çevirinin sadece iletişimden ibaret olduğunu varsaymak madalyonun bir yüzünü görmek demektir. Her çevirmen kesinlikle bilir ki anlam karmaşık ve çok katmanlı olup, karmaşık ilişkilerin bir sonucudur. Çevirmenin dikkat etmesi gereken potansiyel tehlike, daha çok iletişimin daha çok genelleme ve basitleştirme anlamına gelebileceği ve bunun sonucunda da anlam kaybına neden olabileceğidir.

Bir insan düşünürken anlamın bilincindedir ama düşündüğünü söylemeye ya da yazmaya başlar başlamaz anlamın birazı kaybolmaya başlar. Yani, bir insan kafasındaki imgeleri canlandırdığı kadar mükemmel ifade edemez. Anlam kaybı mesajı başka bir dile aktarırken daha da fazla olur. Günlük hayatta çok kullanılan birçok sözcük, örneğin “kahvaltı, masa, pencere, yiyecek” gibi sözcükler değişik dillerde değişik anlamlar ifade eder. Hatta aynı ülkenin farklı yörelerinde bile farklı çağrışımlar ifade eder. Örneğin, “kahvaltı” sözcüğü kırsalda yaşayanlar için “çorba ve ekmek” anlamına gelirken kentlerde yaşayanlar için “çay, tereyağı, peynir, zeytin, reçel vs.” anlamına gelir.

Çevirmen yazarın ya da okuyucusunun omuzlarına dayanmakta, özgür gibi görünmektedir. Ama çevrilecek metin ve okuyucusu için uygun yöntemi seçebilme için incelemek zorunda olduğu etkenleri göz önüne alırsak çevirmenin özgürlüğünün o kadar fazla olmadığı sonucuna varabiliriz. Kültüre dayalı bilgilendirici metinler için yazarın omuzlarına, açıklayıcı metinler için okuyucunun omuzlarına yaslanmak zorundadır. Bütün diller biçimsel olarak farklı olduğundan ve her dil mesajın içeriğini aktarmak için kendine özgü yaratıcı bir güce

sahip olduğundan, orijinal mesajın biçimini değiştirmek kaçınılmazdır. Bununla beraber şöyle değiştirilmelidir ki kaynak metnin okuyucu üzerinde yarattığı etkiyi çevirmenin kendi okuyucusu üzerinde yaratmayı başarmalıdır. Bu nedenle Nida'nın (1982) dinamik eşitlik ilkesi anlam ve üslup bakımından orijinal mesajın en yakın doğal eşitini amaç dilde de yaratmayı amaçlamaktadır.

İçeriğin üslup kadar önemli olduğu ve genel bir mesajı aktaran metinlerin çevirisinde anlam ve iletişimsel yöntemler örtüşür. Örneğin kültüre dayalı olmayan metinlerin çevirisinde bu iki yöntem çakışır. Çevirinin bir kısmı anlamsal, bir kısmı iletişimsel yöntemle çevrilebilir. Hatta belli bir cümlenin bir kısmı anlamsal, bir kısmı iletişimsel yöntemle çevrilebilir. Böyle bir çeviri hem çevirinin okuyucularını hem de kaynak metnin yazarını tatmin edebilir. Böyle olması da çok doğaldır, çünkü çoğu metinler melez olduğu için değişik yöntemler kullanılmak gerekir.

Bu iki yöntemin kullanılmasını bazı İngilizce ve Türkçe cümle ve da kısa metinleri çevirerek açıklamaya çalışalım.

1. He is his father's son.
Semantic Translation : O babasının oğludur.
Communicative Translation : Hık demiş babasının burnundan düşmüş.
O tıpkı babasına çekmiş.
2. I am me.
Semantic Translation : Ben benim.
Communicative Translation : Beni kimse ile karıştırma
Ben herkes değilim.
Ben herkesten farklıyım.
3. Business is business
: İş iştir.
İşin iyisi kötüsü olmaz.
İşinin kıymetini bil.
İnsan yaptığı işi iyi yapmalıdır.
4. I shall go on atrip to recharge
my batteries
Semantic Translation : Aküyü şarj etmek için geziye çıkacağım.
Communicative Translation : Dinlenmek için geziye çıkacağım.
5. - You might even be appointed
managing director.
- Pigs might fly.
Semantic Translation : - Müdür bile atanabilirsin.
- Domuzlar da uçabilir.
Communicative Translation : - Müdür bile olabilirsin.
- Balık kavağa çıkarsa (ben de müdür olurum)
6. Alem ne bilsin bizim halimizi
Aç olanın halinden tok ne anlar.
Semantic Translation Hou can other people know the circumstances we are in?
Theose who are not hangry cannot know the problems of
the hungry ones.
Communicative Translation Hou can the others know our troubles? You cannot
expert the people with full stomachs to understand the
problems of the hungry ones.

7. Mahzenden adeta erimiş bir öğlen
aydınlığına çıktığım zaman,
şakaklarımda bir zonklama vardı.

Semantic Translation

Communicative Translation

There was a pulsing in my temples when I got out of the
cellar into the strong light in the afternoon.

When I left the cellar and plunged into the blinding
afternoon light, my temples were pulsing awfully.

8. İnsan dünyaya bir kere gelir.

Semantic Translation

Communicative Translation

One comes to the earth once.

You live only once.

Enjoy yourself when you have the chance.

9. Vallahi de hayır, billahi de hayır.

Semantic Translation

Communicative Translation

I swear that it isn't true.

I swear in God's and Christ's name that I haven't done it.

10. Böylece yaz geçti. Güz geçti. Kış geçti.
İlkbahar gelip de Mayıs güneşi bir
genç kızinkine benzeyen ılık nefesini
tabiata hohlayınca, bademler birden
beyaza büründü.

Semantic Translation

Communicative Translation

So the summer passed. The fall passed. The winter
passed. The almond trees turned white suddenly when
the spring came and the May sun exhaled its warm
breath like that of a young girl's into the nature.
The summer ended in this way. The fall and winter are
gone. The almond trees wore their white dresses suddenly
with the arrival of the spring when the warm breath of
May sun like that of a young girl's was exhaled into the
nature.

Son olarak bir kez daha vurgulamalıyım ki birçok çeviri sorunun çözümünün anahtarı kaynak dil ve kaynak kültürle amaç dil ve kültürün karşılaştırılması ve de her iki dil ve kültüre hâkim olmaktan geçmektedir. Her iki dil ve kültüre hâkimiyet yanında çevirmenin özel sezgi, duyarlılık, beceri, bilinç ve kişisel yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Dahası iyi bir çevirmen dilin toplumsal bir iletişim aracı olarak nasıl değişik biçimlerde kullanıldığını ve de dilin toplumsal işlevlerini yerine getirirken ne denli değiştiğini bilecek şekilde eğitilmelidir. Kısacası, iyi bir çevirmen hem bir bilim adamının özelliklerine hem de bir sanatkârın özelliklerine sahip olmalıdır. Zira çeviri hem bilim hem de sanat olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bassnett, Sason and Bush Peter (2007). *The Translator as Writer*. London: Biddles Ltd.
- Bell, Roger T. (1993). *Translation and Translating*. London and New York: Longman
- Catford, J.C. (1978). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press
- Cook, Guy (2010). *Translation in Language Teaching*. Oxford: Oxford University
- Çakır, Abdulkadir (2006). *Teaching Translation*. Konya: NKM
- Douglas, Robinson (1997). *Becoming a Translator*. New York: Routledge
- Göktürk, Akşit (1986). *Dillerin Dili*. İstanbul: Çağday Yayınları.
- Hatim, Basil (2013). *Teaching and Researching Translation*. Harlow: Pearson
- Hatim, Basil and Mason, Ian (1990). *Discourse and Translation*. London: Longman
- Hatim, Basil and Munday, Jeremy (2004). *Translation*. London and New York: Routledge
- House, J. (1987). "A Model for Translation Quality Assessment, Translation in Modern Language Degree. Ed. Hugh Krith and Ian Mason. London: CILT
- Kerr, Philip (2014). *Translation and Own Language Activities*. Cambridge: University Press
- Larson, Mildred L. (1984). *Meaning-Based Translation*. New York and London: University Press of America
- Marsh, Malcolm (1987). "The Value of Language L1>L2 Translation on Undergraduate Courses in Modern Languages", *Translation in the Modern Languages Degrees*. Ed. Hugh Keith and Ian Mason London: Routledge.
- Munday, Jeremy (2004). *Translation Studies*. London: Routledge
- Munday, Jeremy (2012). *Evaluation in Translation*. London and New York: Routledge
- New Mark, Peter (1982). *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon
- New Mark, Peter (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall
- Nida, Eugene (1964). *Towards a Science of Translation*. Leiden: Brill
- Nida, Eugene and Taber, Charles R. (1982). *Theory and Practice of Translation*.
- Venuty, Lawrence (2013). *Translation Changes Everything*. London and New York: Routledge